

ФОРМУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ПОЗИЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АУДІО-ВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ

ALTERNATIVE POSITION OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF PHILOLOGY STUDENTS FORMED AT AUDIO-VISUAL TRANSLATION CLASSES

У статті розглянуто актуальні виклики українського суспільства, зумовлені війною, зокрема питання формування альтернативної позиції професійної реалізації молоді. Увагу зосереджено на проблемі збереження потенціалу молоді, які, отримуючи освіту в Україні, часто не повертаються для професійної реалізації у своїй країні. У центрі дослідження – формування альтернативної позиції професійної орієнтації у студентів-магістрів філологічного напрямку Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Особлива увага приділяється ролі викладача в процесі формування у студентів чіткого уявлення про можливості професійної реалізації в умовах обмеженого доступу до традиційних форм навчання. У статті розкрито специфіку викладання дисципліни «Аудіовізуальний переклад», яка, на думку авторки, є ефективним інструментом формування альтернативної позиції професійної орієнтації. Описано як теоретичний, так і практичний компоненти курсу, що включає виконання завдань у «спрощеній віртуальній реальності» та переклад у режимі реального часу. Наведено приклади роботи з різними типами медіальних продуктів, включаючи переклад для людей з вадами зору чи слуху, що, окрім професійного досвіду, сприяє розвитку соціальної відповідальності.

Наголошується важливість адаптації навчального процесу до сучасних реалій, коли традиційна форма викладання є недоступною через безпекову ситуацію, особливо в прифронтових містах. Зроблено висновок, що саме через надання студентам можливостей для застосування набутих знань у практичній площині формується їх усвідомлення власної значущості в майбутньому відновленні країни. Формування альтернативної професійної орієнтації розглядається як стратегічне завдання, здатне вплинути на рішення молоді залишитися й розвиватися в Україні після завершення війни.

Ключові слова: альтернативна позиція професійної реалізації, професійна орієнтація, аудіо-візуальний переклад, прифронтові міста, студенти відділення іноземної філології, професійна сфера.

The article considers the current challenges of Ukrainian society caused by the war, in particular the issue of forming the alternative position of professional realization of young people. Attention is focused on the problem of preserving the potential of young people who receiving education in Ukraine often do not return for professional realization to Ukraine. The focus of the study is the formation of the alternative position of professional orientation of master's students of the philological department in O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv.

Particular attention is paid to the role of the teacher in the process of forming a clear idea of students about the possibilities of professional realization in conditions of limited access to traditional forms of education. The article reveals the specifics of teaching the discipline «Audiovisual Translation» which is an effective tool for forming the alternative position of professional orientation due to the author's opinion. Both theoretical and practical components of the course are described which include performing tasks in «simplified virtual reality» and real-time translation. It is given some examples of working with different types of media products including translation for people with visual or hearing disabilities which in addition to professional experience contributes to the development of social responsibility.

It is emphasized the importance of adapting the educational process to modern realities when the traditional form of teaching is inaccessible due to the security situation, especially in frontline cities. As conclusion it is through providing students with opportunities to apply the acquired knowledge in a practical way that their awareness of their own significance in the future restoration of the country is formed. The formation of the alternative professional orientation is considered as a strategic task that can influence the decision of young people to stay and develop in Ukraine after the end of the war.

Key words: alternative position of professional realization, professional orientation, audio-visual translation, frontline cities, students of the Department of Foreign Philology, professional sphere.

УДК 378. 81
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.2.19>

Крохмаль А.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології
та перекладу
Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні соціальні, економічні та політичні трансформації, спричинені, зокрема, війною в Україні, значною мірою вплинули на систему вищої освіти та процес професійної підготовки фахівців. Однією з найбільш актуальних проблем, що потребує теоретичного осмислення і практичного вирішення, є забезпечення умов для професійної реалізації випускників, які, отримавши дипломи українських університетів, мають вагомі підстави для виїзду за кордон, але повинні мати мотивацію до повернення й розвитку кар'єри в Україні.

Проблема полягає в тому, що традиційна модель професійної реалізації недостатньо враховує змінений контекст соціально-економічного розвитку країни, нові виклики ринку праці та очікування молоді. У цьому контексті актуальним стає дослідження формування альтернативної позиції професійної реалізації, що дозволяє студентам ширше оцінювати можливості застосування своїх знань і навичок, зокрема, в нових і недостатньо розвинених професійних сферах, таких як аудіо-візуальний переклад.

Дана проблема перебуває на перетині педагогіки, психології, соціології, лінгвістики та трудової

мотивації, що зумовлює її міждисциплінарний характер. У практичному вимірі її вирішення сприятиме не лише підвищенню конкурентоспроможності українських фахівців на внутрішньому та міжнародному ринку праці, а й утриманню людського капіталу всередині країни, що має стратегічне значення в умовах воєнного та повоєнного відновлення держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями професійної реалізації займалися й займаються багато науковців як в Україні, так і в багатьох інших країнах світу, таких як США, Канада, Польща, Німеччина та інші. Вивчення поняття альтернативної позиції професійної реалізації пов'язана з багатьма науковими сферами педагогіку, психологію, соціологію та інші науки. До таких вчених можна віднести Річарда Района та Едварда Десі, які в своїй праці «Теорія само-детермінації» ("Self-Determinatuin Theory"), де досліджуються компетентність і взаємозв'язок, що впливають на мотивацію та задоволення від роботи, як автономія, що є важливими аспектами професійної реалізації [12, с. 68–78]. Абрахам Маслоу є автором теорії мотивації, відомої як "Піраміда Маслоу", яка включає самореалізацію на вершині піраміди. Маслоу підкреслював важливість задоволення потреб у самореалізації, що включає професійну реалізацію як один з аспектів. [11, с. 370–396]. Едгар Шейн розробив концепцію кар'єрних якорів, яка допомагає зрозуміти, які аспекти роботи найбільше мотивують людину. Це включає прагнення до професійної реалізації через задоволення особистих і професійних цінностей [13]. Теорія кар'єрного вибору Джона Голланда (RIASEC) вивчає як тип особистості впливає на професійний вибір і задоволення від роботи. Голланд виділяв шість типів особистості, що допомагає людям знайти професійну реалізацію, сумісну з їхніми інтересами. [10] Дональд Супер розробив теорію розвитку кар'єри, яка підкреслює, що професійна реалізація є процесом, який розвивається протягом життя. Його модель життєвого циклу кар'єри охоплює різні стадії розвитку і зміни у кар'єрі [14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питаннями професійної реалізації студентів після отримання вищої освіти займалися багато вчених, досліджуючи це питання в багатьох сферах, де можуть професійно реалізуватись випускники навчальних закладів. Але питання саме формування у студентів альтернативної позиції, розуміння де сам вони можуть професійно реалізуватись після закінчення університетів залишається нерозкритим. Саме цим зумовлено наше дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розгляд питання формування альтернативної позиції професійної реалізації

студентів філологічного відділення в університетах прифронтових міст на прикладі Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розвиток сучасного світу висуває нові вимоги до багатьох сфер життя суспільства. Що саме стало поштовхом до таких змін? Звісно, можна назвати багато причин: економічне становище в світі, гендерна політика суспільства, міжнародна політика та багато інших факторів. Одна з причин, що привела до вагомих змін в сфері освіти та спонукало передивитись процес підготовки фахівців в цілому – це Російсько-Українська війна.

На сьогоднішній день велика кількість молоді покидають Україну з метою пошуку прихистку в Європейських країнах. Саме тому одною з головних задач держави є створення умов, за яких молодь захоче повертатись в Україну й розвиватись в професійній сфері за фахом свого диплому.

Займаючись вивченням питання альтернативної позиції професійної реалізації, слід зазначити, що саме альтернативна позиція професійної реалізації тісно пов'язана з розкриттям такого поняття як професійна реалізація особистості, що є одним зі складових понять поняття, яке вивчається.

За визначенням науковців України та інших країн професійна реалізація означає досягнення успіхів та задоволення у кар'єрі через застосування своїх знань, навичок і здібностей, що може включати здобуття визнання в професійній сфері, досягнення поставлених цілей, підвищення кваліфікації, розвиток кар'єри та інші аспекти, які сприяють особистісному та професійному зростанню. Вчені стверджують, що для досягнення професійної реалізації слід не забувати про такі ключові елементи в цьому процесі як: ставлення мети, розвиток навичок, активність, знаходження зворотного зв'язку та збалансування роботи й життя. Усі ці компоненти є важливі в формуванні альтернативної позиції професійної реалізації студентів, що має стати однією з направленостей освітніх закладів в процесі професійного навчання майбутніх спеціалістів. Ми маємо давати нашим студентам чітке розуміння того, де вони можуть реалізуватись як професіонали й стимулювати їх не лише до повернення в Україну, але й дати зрозуміти, де саме вони можуть реалізуватись в своїй професійній сфері. З цією метою велика увага має приділятися формуванню альтернативної позиції професійної реалізації студентів, що є запорукою того, що після закінчення університету, випускник буде чітко розуміти, де саме в своїй країні він може реалізувати свої професійні навички, що отримав в університеті.

Питання формування альтернативної позиції професійної реалізації студентів розглядається на прикладі студентів-магістрів Харківського

національного університету імені О. М. Бекетова, що навчаються на спеціальності «Філологія». Приходячи в магістратуру, вони вже чітко розуміють в якій сфері з іноземної філології вони бажають працювати – чи то перекладачем, чи то викладачем. Але задача викладачів, що працюють з магістрами-філологами, розширити їх уявлення про кожну зі сфер професійної реалізації.

Аудіо-візуальний переклад є одним з таких предметів, де студенти знайомляться не лише з теоретичним матеріалом стосовно даного напрямку перекладу, а й мають можливість спробувати себе перекладачем в новій для себе сфері. Аудіо-візуальний переклад – є одна зі сфер перекладу, що не просто недостатньо, але й зовсім не розвинута в Україні. Її недостатня розвинутисть є одним зі стимулів, що можуть спонукати студентів розвиватись як професіонали в цій сфері, формуючи у них альтернативну позицію професійної орієнтації, спонукаючи знайти себе в перекладацькій діяльності, реалізуючись як професіонал. Саме тому вважаємо за необхідне зупинитись більш детально саме на предметі «Аудіо-візуальний переклад»

Що саме студенти вчать й чому навчаються на цьому предметі й чому він вирізняється з ряду інших предметів, що формують альтернативну позицію професійної реалізації студентів?

Багато людей, отримуючи такий медійний продукт як іноземні серіали й фільми в перекладі на українську, зазвичай не задумуються над питанням, звідки цей продукт з'явився й хто приймав участь в його створенні. Ми лише розуміємо, що був серіал, наприклад англійською мовою, а тепер є цей самий серіал українською, упускаючи з виду той факт, що для отримання цього продукту українською, мав пройти певний процес перетворення його з англійської на українську мови, процес, в якому приймали участь багато професіоналів своєї справи: перекладачі, актори, звукорежисери, редактори і багато інших. Саме тут і з'являється розуміння того, що в створенні цього продукту безпосередньо беруть участь перекладачі і у студентів з'являється усвідомлення тої сфери, де вони можуть бути реалізовані як професіонали.

Що ж саме відбувається на лекціях й парах аудіо-візуального перекладу з метою формування у студентів-магістрів альтернативної позиції професійної орієнтації? В лекційному курсі студенти знайомляться зі сферами, де саме може застосовуватись аудіо-візуальний переклад, методи й прийоми роботи з медійним продуктом з метою здійснення професійного перекладу на високому рівні, студенти знайомляться з роботою тих перекладачів, хто працює в цій сфері в країнах Європи й Америки, бо саме їх надбання є важливим у розвитку даної сфери перекладу в Україні. Практичні заняття є те місце, де студенти мають можливість

застосовувати отримані знання на лекціях практично, практикуючись в перекладі медійних продуктів з застосуванням усіх сучасних методів й прийомів перекладу в сфері медіа.

Одна з тем, що розглядається на лекціях, це аудіо-візуальний переклад для людей, що погано бачать чи чують, де студенти мають можливість познайомитись зі ще одною сферою використання аудіо-візуального перекладу. В ідеальному варіанті було б надати можливість студентам потрапити на практику, де б вони мали можливість застосувати отримані знання в написанні перекладу медійних продуктів, або ж перекладу для людей з вадами зору або слуху, але слід розуміти, що в рамках існуючої програми це неможливо, бо термін навчання для студентів-магістрів лише півтора роки. Не зважаючи на це, і на той факт, що у студентів має бути можливість застосування теоретичних знань, отриманих в лекційному курсі, ми надаємо їм можливість в застосуванні знань на практичних заняттях, де у них є такий вид роботи, як переклад медійних продуктів, де студенти виконують переклад як з англійської мови на українську, так і навпаки. Звісно, тема інклюзії є однією з тем, що широко обговорюється в сучасному суспільстві і стає все більше і більше розповсюджена в українському суспільстві, в якому є велика кількість людей, що постраждали й страждають в результаті Російсько-Української війни. Тому темі перекладу для людей з вадами зору й слуху мало б приділятися більше часу, але всі розуміємо, що в рамках сучасної освітньої програми, дуже важко це реалізувати на даному етапі. Але, на наш погляд, важливим є той факт, що у студентів є можливість дізнатись, що є один з таких напрямів в аудіовізуальному перекладі, що теж впливає на формування їхньої альтернативної позиції професійної реалізації. Звісно, це не є той об'єм знань, який є необхідним в повному розумінні сфери інклюзії, але ж знання того, що така сфера існує, вже є часткою формування альтернативної позиції професійної реалізації

Висновки. У контексті воєнного стану та викликів, що постають перед українською системою освіти, особливо в прифронтових регіонах, формування альтернативної позиції професійної орієнтації студентів набуває особливої ваги. На сьогоднішній день в Україні гостро постає питання, чи повернеться молодь до України після закінчення війни і що саме ми, як викладачі університетів, маємо зробити разом з державою, щоб забезпечити повернення молодих спеціалістів до України й їхньої професійної реалізації в сфері, яка відповідає їхній спеціалізації. Предмет «Аудіо-візуальний переклад» виступає не лише як інноваційна складова філологічної освіти, а й як ефективний інструмент формування альтернативної позиції професійної реалізації студентів у сучасних

умовах. Саме розуміння й володіння практичними навичками в тій чи іншій сфері, що стосуються професійної спеціалізації, дає високий рівень гарантії того, що держава не загубить свою молодь в країнах Європи як громадян та як спеціалістів, які зможуть реалізуватись в професійній діяльності, що відповідає спеціалізації, яку вони отримають в університетах України. Саме через подібні підходи університети можуть стати провідниками змін і каталізаторами відродження України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрущенко В. Професійна реалізація молоді в умовах соціальних змін. *Освіта і управління*. 2021. №2. С.15–20. DOI: <https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-15-2-15-20>.
2. Артеменко Л. Вища освіта в умовах воєнного часу: виклики та інноваційні підходи. *Вища школа*. 2022. № 5. С. 8–14.
3. Державна стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua>
4. Кондратюк С. Електронне навчання у ЗВО під час війни: платформи, досвід, оцінка. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2023. №1(89). С. 117–124.
5. Пересада Л. Методика викладання аудіовізуального перекладу у вищій школі. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2020. №12. С. 52–58.
6. Савченко О. В. Освітні реформи в умовах війни: національні підходи. *Освіта в Україні: виклики часу*. 2023. С. 21–27.
7. Bosa V., Marieiev D., Balalaieva O., Krokhmal A., Solovei A. Implementation of virtual reality in foreign language teaching. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol.13, No.73. P.187–199. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.73.01.15>.
8. Díaz Cintas J., Remael A. *Audiovisual Translation: Subtitling*. London: Routledge, 2021. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315759675> (Last accessed: 04.06.2025).
9. European Commission. *Youth and education in times of crisis*. 2022. URL: <https://youth.europa.eu>
10. Holland J. L. *Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1997.
11. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943. Vol.50, No.4. P. 370–396.
12. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*. 2000. Vol.55, No.1. P.68–78. URL: https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_RyanDeci_SDT.pdf
13. Schein E. H. *Career Anchors and Job. Role Planning: The Links Between Career Pathing and Career Development*. Cambridge, MA: MIT Sloan School of Management, 1990.
14. Super D. E. A life-span, life-space approach to career development. In Brown D., Brooks L. (Eds.), *Career choice and development*. 2nd ed. San Francisco: Jossey-Bass, 1990. P.197–261.